

Vincent Lübecks orgelmusik

”Diese ungemeyne Orgel ist Anno 1686 von Arp Schnitger verfertigt und hat auch einen ungemeynen Organisten. Was soll man aber von einem genug-berühmten Mann viel Rühmens machen; Ich darf nur Vincent Lübeck nennen, so ist der gantze Panegyricus fertig“.

Ovenstående citat er hentet fra den tyske komponist og musikteoretiker Johann Mattheson (1681-1764) og stammer fra en omtale af orglet i Skt. Nikolaj Kirke i Hamburg. Siden 1702 havde Vincent Lübeck været kirkens organist og havde for længst slået sit navn fast som en virtuos orgelspiller, en meget søgt lærer og en efterspurgt konsulent i orgelsager.

Vincent Lübeck blev født 1754 i Padingbüttel an der Weser nær Bremen og døde i Hamburg i 1740. Lübecks far, der også hed Vincent til fornavn, var organist i slotskirken i Glückstadt og i Mariakirken i Flensburg. Han døde imidlertid i 1653 el. 1654, og den lille Vincent fik sin første orgelundervisning af sin stedfar Casper Ferkelrath og har måske senere studeret hos Matthias Weckmann, Johann Adam Reinken eller Andreas Kneller.

I 1674 bliver den 20-årige Lübeck udnævnt til organist ved Skt. Cosmae og Damian i Stade. Kirkens nye orgel var ved at være færdigt - et stort instrument med 42 stemmer, 3 manualer og pedal, mens orglet i Skt. Nikolaj i Hamburg talte 67 registre fordelt på 4 manualer og pedal. Ved disse to nordtyske instrumenter med et mangfoldigt udvalg af rørstemmer og et solistisk besat pedalværk kunne han virkelig udfolde sig som virtuos kunstner. Begge orgler var bygget af den navnkundige tyske orgelbygger Arp Schnitger (1648-1719) - orglet i Skt. Nikolaj var det største af Schnitgers instrumenter. Hvor Nikolaj-orglet gik til grunde ved en stor brand i 1842, er orglet i Stade bevaret og fremtræder i store træk som på Lübecks tid. I 1677 grundlagde Schnitger sin egen virksomhed i Stade, men flyttede i 1682 sit værksted til Hamburg.

I 1721 blev den berømte Georg Philipp Telemann (1681-1767) musikdirektør og kantor ved Hamburgs fem kirker.

Matthesons citat nævner både Lübeck og Schnitger. De har formodentlig mødt hinanden i Stade, hvor Schnitger som medhjælper hos sin onkel Berendt Huss var med til at færdiggøre orglet i St. Cosmae og Damian. Mødet lagde grunden til et livslangt venskab og samarbejde. Som orgelkonsulent var Lübeck med til at afprøve og godkende de fleste af Schnitgers instrumenter, og de få godkendelseserklæringer fra Lübecks hånd, man kender, er spændende læsning. Her får man et indtryk af Lübecks indsigt i og mening om orgeltekniske spørgsmål. Det er givet, at orgelbygger og organist har kunnet inspirere hinanden.

Der kendes også flere eksempler på, at organisten og orgelbyggeren over for et bystyre eller menighedsråd har anbefalet hinanden. Således skriver Schnitger f. eks. i 1712 til bystyret i Tangermünde, hvor han havde fået i opdrag at gennemgå og godkende et nyt orgel, at man i stedet burde henvende sig til Vincent Lübeck, som ”allbereits viele grosse Orgelwerke, und zwar die grössesten in Teutschland, geexaminiert und probiert hat und die Sache aus dem grunde versteht.”

Som et kuriosum kan nævnes, at da Garnisons Kirke i København skulle have nyt orgel, anbefalede Vincent Lübeck, gennem Heinrich Breitendich, Arp Schnitgers dygtige mestersvend Lambert Daniel Kastens til opgaven. Kastens-orglet stod færdigt i 1724.

Ud over at uddanne to af sine egne sønner som organister var Lübeck en meget efterspurgt lærer. Det fortælles, at han blev betalt med 20 Reichstaler om måneden, hvilket efter den tids forhold var en usædvanlig høj sum.

På linje med værker af Dietrich Buxtehude, Johann Adam Reinken og Nikolaus Bruhns står Vincent Lübecks orgelmusik centralt placeret som det fremmeste inden for den nordtyske orgelstil. Som i

mange andre tilfælde hænger også denne musik tæt sammen med de orgler, den er blevet til ved – det store nordtyske barokorgel.

De eneste af Lübecks værker, der blev udgivet i hans levetid, er samlingen ”Clavier-Übung”, udgivet i Hamborg i 1728. Det er ikke orgelmusik, men satser tænkt for cembalo eller måske clavichord, tidens mest populære instrument. Ud over orgel- og cembaloværkerne kender man fem kantater, der alle stammer fra perioden i Stade.

Antallet af de orgelværker fra Lübecks hånd, der er overleveret frem til i dag, er ikke overvældende. Når man betragter f.eks. Buxtehudes Oevre og de omstændigheder, under hvilke værkerne er overleveret, er det nærliggende at formode, at meget er gået tabt.

Ingen af orgelværkerne er overleveret i autograf, men kendes kun i afskrifter - i regelen affattet i tysk orgeltabulatur, et meget anvendt notationssystem for tastemusik, specielt i Nordtyskland.

Orgelværkerne kan deles i to grupper – de frie orgelværker og de koralbundne.

De fleste af de frie orgelværker bærer betegnelsen Praeambulum eller Præludium. Det nordtyske praeambulums eller præludiums forgængere er Frescobaldis og Frobergers toccataer. Det er opdelt i forskellige kontrasterende afsnit og begynder i regelen med et frit, toccataagtigt afsnit, derefter følger første fuga, i regelen i todelt taktart, dernæst et frit afsnit efterfulgt af anden fuga i tredelt taktart, igen et mere frit afsnit - nogle gange i form af endnu en fuga, for så at slutte med en fuga. Den her skitserede form er naturligvis kun en ”ramme”, som komponisterne lige så ofte afviger fra. Lübeck eksperimenterer utrolig meget med denne form, med antallet af satser og de enkelte afsnits indbyrdes forbindelse. Således kan den indledende toccatadel være opdelt i flere afsnit, og værkets fugæer har ofte det samme tematiske stof som fælles grundlag, se f.eks. g-mol præludiet som et godt eksempel på dette. Flere af orgelværkerne peger i øvrigt væk fra det nordtyske præludium og frem mod en mere bipolar struktur, som vi kender det f.eks. fra ”Præludium og Fuga” hos J. S. Bach. Dette gælder bl.a. præludierne i C-dur, d-mol og F-dur. Lübeck anvender også ”Stylus Phantasticus” (den fantastiske stil) - en helt fri, fabulerende og improvisatorisk spillestil.

Af koralbundne værker er kun to overleveret: ”Nun lasst uns Gott den Herren” og ”Ich ruff zu dir, Herr Jesu Christ”. ”Nun lasst uns Gott” er sandsynligvis bestemt for den såkaldte alternatim-praksis ved vesperen, dvs. at orgel og kor/menighed eller instrumentalister skiftevis udfører de enkelte vers. Værket er overleveret ufuldendt, så man kan forestille sig, at der måske skulle have været endnu et par vers af værket.

”Ich ruff zu dir” er nok ikke brugsmusik i gængs forstand, men skal snarere ses som en raffineret kompositorisk og kontrapunktisk øvelse, hvor en komponist kunne demonstrere sit kompositoriske mesterskab. Lübecks koralfantasi er fuldt på højde med andre værker i samme genre, f. eks. Reinkens ”An Wasserflussen Babylons”, Bruhns’ ”Nun komm der Heiden Heiland” og Buxtehudes ”Nun freut uns”. Lübeck anvender danseformer, fuga, fugato, ekkofantasi og toccata og i flere afsnit en stil hentet fra cembalosuiten.

Den lille Chacon hører til de værker, der kan spilles på både orgel, cembalo og clavichord, men er nok tænkt for clavichordet.

Tidligere har variationsværket ”In dulci jubilo” været medregnet som et originalt værk af Lübeck. Værket stammer fra det anonyme håndskrift ”S. M. G. 1691”. Manuskriptet menes at hidrøre fra kredsen omkring Vincent Lübeck, men det har ikke været muligt at fastslå værket som værende et originalt Lübeck-værk. Derfor er det ikke medtaget på denne indspilning.

Søren Gleerup Hansen